

דעת רוב המפרשים שע"י טיבול הכרפס יבואו התינוקות לשאול על השינוי של הכרפס, וכמה טעמים יש לנו להשיב לתינוקות:

(א) אכילת ירק טבול קודם הסעודה היא דרך חירות, שכן נוהגים בני חורין כדי לעורר תאוות האכילה.⁶

(ב) לפי שעדיין לא הגיע זמן הסעודה, שצריכים קודם לומר הגדה ולספר ביציאת מצרים, לכן אוכלים הירק קודם הסעודה שלא לשהות כל אותו הזמן בלא אכילה.⁷

(ג) הטיבול השני של מרור בחרוסת הוא העיקר, אלא שאם לא היה טובל אלא את המרור לא היה ניכר שטובל לשם מצוה, שהרי דרך בני אדם לטבול באמצע הסעודה, ולכן תיקנו לטבול הירק קודם הסעודה, ובזה רומזים גם על הטיבול השני של המרור שאינו מחמת הסעודה אלא משום מצוות חכמים.⁸

מיני הכרפס

כרפס או ירק אחר

ה. המשנה⁹ אינה מזכירה את טיבול הכרפס כי אם "מטבל בחזרת". ובגמרא¹⁰ מבואר, שעיקר הטיבול הראשון שלאחר הקידוש הוא בשאר ירקות, אלא שהמשנה משמיעה לנו שמי שאין לו ירק אחר, יקח חזרת לטיבול ראשון, אף שצריך לאוכלה אח"כ למרור.

גם הטור¹¹ לא הזכיר כרפס, ובשו"ע כתב¹²: "מביאין לפני בעל הבית קערה שיש בה שלוש מצות ומרור וחרוסת וכרפס או ירק אחר".

ויש מהראשונים שכתבו ליקח כרפס ולא הזכירו ירק אחר¹³, וכן כתבו האחרונים שטוב ליקח כרפס דווקא¹⁴. וכן דעת חכמי הקבלה¹⁵.

6 מהרי"ל, ב"ח שם, פרמ"ג שם מש"ז סק"ז.

7 ב"ח ופרמ"ג שם.

8 גבורות ה' פרק ג, פרמ"ג שם, וראה להלן פרק קכא סעי' א. וכמו"כ יש להשיב לתינוקות שטעם אכילת כרפס קודם הסעודה הוא כדי שלא לומר שתי ברכות על המרור, כמבואר לעיל בסעיפים ב, ג.

9 פסחים קיד, א.

10 שם, ב.

11 כסי' תעג, וכתב: "ומביאין לפניו קערה שבו ג' מצות ומרור וחרוסת ושאר ירקות מאיזה מין שירצה".

12 שם סעי' ד.

13 המנהיג, אבודרהם, כל בו. וכן משמע מנוסח הסימנים "קדש ורחץ כרפס וכו'", המיוחס לרש"י, ויש מיחסים אותו לרבי שמואל מפלייזא מבעלי התוס', כמבואר לעיל פרק מח סעי' א.

בחת"ס שו"ת סי' קלב כתב: "ועוד באתי לעוררו ע"ד שאר ירקות שהמציא המהרי"ל שיהא כרפס על רמז פרק ס, כמו שכתב המג"א, ומ"ו הגאון מו"ה נתן אדלר טרח ויגע לידע איזה נקרא כרפס הואיל ונפק מפומיה דגברא רבה מהרי"ל". ויש להעיר, דלפי המבואר כבר קדמו הראשונים למהרי"ל בענין זה.

14 מג"א שם סק"ד, ח"י שם סקי"ב, שו"ע הרב שם סקט"ז.

15 שער הכוונות דרוש ו. וז"ל: "כי לקיחת הכרפס בליל פסח אינה בהודמן כמו שכתבו הפוסקים

טעמים ורמזים לכרפס, ראה להלן פרק קכ סעיפים ב – ח.

כרפס מהו

ו. בירושלמי אמרו¹⁶: "מהו כרפס שבגהרות, ר' יוסי בר חנינה אמר פיטרוסלינון". ועפ"י הירושלמי יש אומרים שכרפס הוא מה שקוראים פטרוזיל, ונוהגים לאוכלו בטיבול הראשון¹⁷.

ויש אומרים שכרפס הוא מה שקוראים באשכנז צעלער, וכן בארץ ישראל נקרא בערבית כרפס סעלערי, והוא מה שנקרא בלשונות אחרים אפיא, ורמז לדבר: אל פועל ישועות אתה¹⁸.

ירק שמברכים עליו "בורא פרי האדמה"

ז. יקח לכרפס ירק שמברכים עליו "בורא פרי האדמה", כדי להוציא בברכה זו ברכת "האדמה" של המרור¹⁹.

ירק שאוכלים אותו חי צריך לאוכלו חי, וירק שאוכלים אותו כשהוא מבושל, צריך לאוכלו מבושל, לפי שרק בדרך זו מברכים על הירק "בורא פרי האדמה"²⁰.

ירק שגידלוהו בבית בכלי אין מברכים עליו "בורא פרי האדמה" אלא "שהכל"²¹.

ח. יש סוברים לברך על החזרת "שהכל"²², ויש סוברים לברך עליה "בורא פרי האדמה", ובמיוחד כליל פסח שהחשיבה תורה אכילתה כלילה זה, ולכן אף האוכלים חזרת למרור נזהגים לקחת לטיבול ראשון ירק שמברכים עליו "בורא פרי האדמה", כדי לפטור החזרת מברכה²³.

מינים שאין ליקח מהם לכרפס

ט. לא יקח לכרפס אחד מחמשת מיני המרור, לפי שאחר שמילא כריסו ממרור, איך יברך אח"כ על אכילת מרור²⁴.

שלוקחים ירק אחר במקומו אם ירצה, ואין הענין כן, כי דברי חכמים ומנהגם תורה היא, וצריך לדייק ולהיזהר לאכול כרפס ולא ירק אחר.

16 שביעית פ"ט ה"א.

17 ראה ערוך ערך כרפס, תוי"ט שבת פ"ט משנה ה, חיי אדם כלל קל סעי' ה ובהסדר בקצרה סק"ה, וע"ע מג"א שם סק"ד מה שהקשה על מנהג זה. וראוי להזהיר על התולעים המצויים בפטרוזיליה.

18 ראה מהרי"ל הלכות הגדה, מחצית השקל שם סק"ד, שו"ת חתם סופר או"ח סי' קלב, הגדת מראה יחזקאל, וע"ע לעיל פרק יט סעי' א.

19 פרמ"ג סי' תעג א"א סק"ד, משנ"ב שם סק"כ, וראה הטעם להלן סעי' לא.

20 ראה שו"ע סי' רב סעי' יב, מג"א שם סק"ד.

21 חיי אדם כלל קל הסדר בקצרה סק"ה.

22 פרמ"ג שם סק"ט, ולדעת המג"א סי' תעה סק"י אין לברך על החזרת כלל לפי שאינה ראויה לאכילה.

23 ראה ביאור הלכה סי' תעה ד"ה בטיבול ראשון בשם הח"י.

24 משנ"ב שם.

י. לא יקח פירות לכרפס, לפי שאין ברכתם "בורא פרי האדמה", ואינו יכול לפטור על ידם הברכה שעל המרור.²⁵

ועוד, שהכרפס אוכלים אותו כדי שישאלו התינוקות, ובפירות אין שינוי באכילתם קודם הסעודה, שכן רגילים לאוכלם קודם הסעודה, ורק בירקות שאין דרך לאוכלם קודם הסעודה יש משום שינוי באכילתם.²⁶

יא. לא יקח לכרפס המינים שמברכים עליהם "בורא פרי האדמה" ואוכלים אותם אף שלא בשעת הסעודה, כגון, אננס, תות שדה ובננה, לפי שאין היכר לתינוקות אם אוכלים אותם לפני הסעודה. אבל ירקות שהדרך לאוכלם רק בתוך הסעודה, כשאוכלים אותם לפני הסעודה יש בזה היכר וישאלו התינוקות.²⁷

יש שנהג לקחת לכרפס המינים הנ"ל, אף שאוכלים אותם גם שלא בשעת הסעודה.²⁸

מנהגים שונים

תפוח אדמה ופטרוזיליה

יב. רבים נוהגים לקחת לכרפס תפוח אדמה מבושל.²⁹ ויש להקשות על מנהג זה לפי הטעם המבואר לעיל³⁰, שטיבול הכרפס הוא כדרך בני חורין שטובלים ירק קודם האכילה, כדי לעורר תאוות האכילה, הרי דבר זה נאמר רק בירק חי, ואילו במבושל כתבו התוס'³¹ שהוא משביע אף בדבר קל ואינו מעורר תאוות האכילה.³² יש נוהגים לקחת לכרפס תפוח אדמה ומעט עלי פטרוזיליה.³³

צנון

יג. יש נוהגים לקחת לכרפס צנון.³⁴

- 25 ראה לעיל סעי' ב.
- 26 ויגד משה בהוספות לדף קח, א עפ"י שו"ע סי' קעז סעי' א ושו"ע הרב שם.
- 27 ויגד משה שם.
- 28 בעל בית ישראל מגור.
- 29 ערוך השולחן סי' תעג סעי' י. וראה משנ"ב סי' רב סק"מ שעל תפוח"א מברכים "בורא פרי האדמה" וכן דעת האחרונים וכן נוהגים. ובהדרת קודש עמ' מג מובא שבעל דברי חיים מצאנו ובעל דברי יחזקאל בירכו "שהכל" על תפוח"א, וכן דעת בעל אוצר החיים מקמארנא פרשת וילך. וע"ע ליקוטי מהרי"ח ח"א סדר ברכת הנהנין עמ' קכז, א, ויגד משה סי' יז אות ז. ובהגדת בית רופשיץ מובאים כמה טעמים בקונטרס מיוחד להסביר מנהג זה שרבים תמחו עליו.
- 30 סעי' ד.
- 31 עירובין נה, ב ד"ה כל עיר.
- 32 הגדת קול דודי.
- 33 הלכות ומנהגים בעלזא.
- 34 קיצושו"ע סי' קיח סעי' ב, ולדעתו זהו מן המובחר, ערוך השולחן סי' תעג סעי' י, שו"ת תירוש

לדעת הסובר שיוצאים בצנן ידי חובת מרור³⁵, לכאורה אין לצאת בצנן ידי חובת כרפס, כמבואר לעיל³⁶, שאין לקחת לכרפס ממיני המרור. ברם, לפי שאין נוהגים לקחת צנן למרור, וגם הצנן של כרפס לוקחים אותו כשהוא קטן ומתוק, ואפשר שבצנן כזה אין יוצאים בו ידי חובת מרור, ולכן שפיר אפשר לצאת בו ידי חובת כרפס³⁷. יש נוהגים שלא לאכול צנן בפסח³⁸. ויש שכתב שאין למנהג זה טעם וריח³⁹.

בצל

יד. יש נוהגים לקחת לכרפס בצל⁴⁰. ויש להקפיד לקחת דווקא בצל ירוק, שאינו חריף כל כך ואפשר לאוכלו כשהוא חי, שאז מברכים עליו "בורא פרי האדמה"⁴¹. ויש שכתבו לכתחילה לא לקחת בצל משום שגורם לריח רע, ורק מי שאין לו ירק אחר יקח בצל לכרפס⁴².

שומר

טו. בקצת מקומות נהגו לקחת לכרפס תבשיל הנקרא שומר, רמזו ללילה זה שהוא ליל שימורים⁴³.

כרתי וסילקא

טז. יש שאומר, שאם לא מצא כרפס, יקח כרתי, וירמוז בזה שיכרתו שונאינו⁴⁴.

- ויצהר סי' קיז בשם אור שלמה ועוד, וראה להלן סעי' כב שאין לאכול הצנן כשהוא שלם, וע"ע אגרות משה או"ת ח"א סי' סב.
- 35 חכמת שלמה סי' תעג, ובספרו האלף לך שלמה סי' שכ כתב שצנן כיום אינו בכלל מרור, והעיר בזה במשנת יעקב מהדו"ת סו"ס תעג, וראה להלן פרק פז סעי' ט.
- 36 סעי' ט.
- 37 ראה תשובות יד אהרן סי' טז דפתחא זוטא שם סק"ג, ויגד משה סי' יז אות ה ובהוספות לדף קד, א, וע"ע נשמת אדם ריש כלל נא.
- 38 ראה ויגד משה סי' יז אות ה בשם בעל צמח צדק.
- 39 חיי אדם כלל קכו סעי' ז. וכתב כן גם לגבי המנהג שלא לאכול שום בפסח, ובפרמ"ג סו"ס תסד בא"א כתב לענין שום בפסח שאין להקל בפני עם הארץ, ובצנעה לתלמיד חכם מותר.
- 40 יסוד ושורש העבודה פרק ד, ובערוך השולחן סי' תעג סעי' י הזכיר בצל בראשונה, וכן מובא בויגד משה סי' יז אות ז בשם בעל באר יהודה והגדת חב"ד.
- 41 ראה משנ"ב סי' רג סקי"ד וסי' רה סק"ה. וראוי להזהיר על התולעים המצויים בבצל ירוק.
- 42 א"ר סי' תעג סקכ"ז בשם מהרי"ל שלא לקח שום או בצל לכרפס, חיי אדם כלל קל סעי' ה.
- 43 רבינו מנוח, וכתב שהשומר הוא טוב למיניקות, מה שאין כן הכרפס. וראה בספר שמחת יהודה דף כז, א, חזון עובדיה ח"ב עמ' קלח ולהלן פרק קט הערה 38.
- 44 מהרי"ו סי' קצג.

ולפי הטעם הנ"ל, יש גם להעדיף כשלא מצא כרפס ירק הנקרא סילקא, שאף הוא רומז על סילוק שונאינו⁴⁵.

ירק שאין רגילים באכילתו
 יז. יש שכתבו לקחת לכרפס ירק שאין רגילים לאוכלו כל השנה, כדי לעורר
 התינוקות לשאול⁴⁶.
 ויש שפירש שהכוונה לכל הירקות, שכן אין רגילים לאוכלם קודם הסעודה,
 ויש באכילתם משום שינוי לתינוקות, אבל פירות שאוכלים קודם הסעודה, אין
 שינוי באכילתם⁴⁷.

ירק כבוש
 יח. יכול לקחת לכרפס ירק כבוש, כגון כרוב וכדומה⁴⁸.

כרפס מהקערה

יט. יש שכתב שראוי להדר שבעל הבית וגם המסובים יאכלו הכרפס
 שבקערה, שהרי כרפס אינו צריך שיעור באכילתו, כמבואר להלן סעי' כב,
 ויש בו די לכל המסובים⁴⁹.
 ויש שאין נוהגים לקחת כרפס מהקערה, ואף בעל הבית לוקח ממקום
 אחר⁵⁰.

אין לו ירק שמברכים עליו "בורא פרי האדמה"
 כ. אם אין לו ירק שמברכים עליו "בורא פרי האדמה", יקח ירק שמברכים
 עליו "שהכל", ויכוון בברכתו לפטור המרור, לפי שבדיעבד אם בירך על המרור
 "שהכל", יצא ידי חובה⁵¹.
 ויש שסובר שאם אין לו ירק שמברכים עליו "בורא פרי האדמה", יקח ממין
 הירק שמברך על המרור⁵².
 אין לו אלא מרור, ראה להלן פרק צ סעי' ז.

45 ויגד משה סי' יז אות ו עפ"י הוריות יב, א, שו"ע ריש סי' תקפג.

46 ארחות חיים אות כד ובכל בו.

47 ויגד משה שם אות ט, וראה לעיל סעי' י.

48 פרמ"ג סי' תעג א"א סק"ד, סידור היעב"ץ, וראה משנ"ב סי' רה סק"ו, ויגד משה שם אות ו.

49 ויגד משה שם אות כא ממשמעות לשון סדר היום: "יביא מעט כרפס שיעור המספיק".

50 ראה ויגד משה בהוספות לדף קיג, ב, וע"ע להלן סעי' כא.

51 פרמ"ג סי' תפו מש"ז, שו"ע הרב סי' תעג סק"ח.

52 ישועות יעקב סי' תעג סעי' ב, וראיתו מפסחים קיד, ב שבאין לו אלא מרור לא אמרו שיבשל
 המרור לכרפס שאז תהא ברכתו "שהכל".